

Göç, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir İnsani Kalkınma ve Kentleşme Bağlamında Kent

City in the Context of Migration, Sustainability, Sustainable Human Development and Urbanization

Ali Tosun¹

Özet

Kent ve kentleşme boyutu günümüz toplumunda önemli kavramlar olarak kabul edilmektedir. Günümüzde kent alanlarının farklı dinamikler etrafında şekillendiği görülmektedir. Kent alanları, göç eden insanlarla beraber değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Bu durum kent mekânlarının farklı şekillerde ve düzeylerde etkilenmesine neden olmaktadır. Kentlerdeki yaşam koşullarının bu kapsamda sürdürülebilirlik olgusu çerçevesinde insanların tutum ve davranışları ile ilgili olduğu ve insan kalkınma ile kentleşme ve kentleşme sürecinin buna göre değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan hızlı kentleşme, göç eden bireyler ile yerleşik kent sakinlerinin insani kalkınma, sürdürülebilirlik ve kentleşme olgusuna bağlı olarak ele alınmasını değerli hale getirmektedir. İnsani yaşam değerleri çerçevesinde ele alındığında gerek göç hareketleri ile gerekse de kent alanlarının yaşam düzeyi açısından kentsel sürdürülebilirlik ile kentsel uyumun istenmeyen bir düzeyde olduğu ifade edilebilmektedir. Kentsel alanların sürdürülebilir hale gelmesi ve buna göre sürdürülebilir insani kalkınmanın gerçekleştirilmesi göçlere, sürdürülebilirliğe, kentleşmeye ve kentleşmeye yönelik gerçekçi temele dayandırılan etkili politikalarla mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Sürdürülebilirlik, Göç, Sürdürülebilir İnsani Kalkınma

Abstract

The city and urbanization dimension are accepted as important concepts in today's society. Today, it is seen that urban areas are shaped around different dynamics. Urban areas are changing and transforming with migrating people. This situation causes urban spaces to be affected in different ways and levels. It is seen that living conditions in cities are related to people's attitudes and behaviors within the framework of sustainability and that human development, urbanization and urbanization processes are evaluated accordingly. Especially the rapid urbanization that emerged after the Second World War makes it valuable to consider migrant individuals and settled city residents in terms of human development, sustainability and urbanization. When considered within the framework of human life values, it can be stated that urban sustainability and urban harmony are at an undesirable level both in terms of migration movements and the life standards of urban areas. The sustainability of urban areas and the realization of sustainable human development accordingly will be possible with effective policies based on realistic foundations regarding migration, sustainability, urbanization and urbanization.

Keywords: City, Urbanization, Sustainability, Migration, Sustainable Human Development

¹Dr., Bağımsız Araştırmacı, alitosunn@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-7908-964X

1. Giriş

Kentler sahip oldukları özellikler çerçevesinde insanların çeşitli fonksiyonlarını sürdürdükleri yerlerdir. Kentlerin geçmişten günümüze bir değişim ve gelişim süreci içindedir. Kentleşme sürecinin bu bakımdan devamlılık arz ettiği ifade edilebilir. Kentleşme süreci, kente yerleşen insanların tutum ve davranışları ile şekillenmiş ve kent alanları buna göre biçimlenmiştir. Kentlerin sürdürülebilir bir yapıya kavuşması ve insani kalkınma değerlerine uygun olması, kent alanındaki insan hareketlerine bağlıyken aynı zamanda buna yönelik yapılan faaliyetlerle doğrudan bir ilişkiye sahiptir.

İnsanların yerleşim alanlarını belirlerken geçmişe nazaran farklı etmenleri dikkate aldığı görülmektedir. Uygun bir yerleşim alanı ve su faktörünün ön planda olduğu geçmişte, çok az faktör bireylerin nüfus hareketlerini etkilemektedir. Ancak günümüzün yerleşim faktörleri ve kent gerçekleri, bu noktada bir paradigma değişimine neden olmuştur. Sanayinin gelişimi ve kent alanlarının endüstrileşmesi, modern insanı kente çeken temel nedenlerdir. Bu durumun İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir hale geldiği ve kırsal alandan kente yoğun göç hareketlerinin yaşandığı görülmektedir. Yapılan göç hareketlerinin istihdam çerçevesinde önemli olarak görüldüğü ancak kent alanlarının diğer boyutlarının bu noktada fazla önemsenmediği ifade edilebilir. Kente yapılan göçlerin eğitim, barınma, sağlık, kültür ve sosyal alanda sonuçlar meydana getirdiği ve bu durumun da kente uyum kavramını ön plana çıkardığı söylenebilir. Kırsal alandan kente yerleşen bireylerin kent değerlerine belirli noktalarda uzak kalmaları ve kır hayatının kültürünü kentsel alanda yaşamak istemeleri, kentleşme ve kentlileşme olgusunu çeşitli açılardan etkilemiştir.

Kente göçle gelen bireyler, başta barınma olmak üzere çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında sosyal ve kültürel uyumsuzluk da kentsel alanda baş göstermiştir. Yaşam tarzında radikal bir değişiklik olarak değerlendirilebilen göç olgusu, kentte sürdürülebilir insani kalkınma kapsamında da toplumsal ve ekonomik sonuçlarla incelenmeye değerdir. İnsani kalkınma göstergelerinin kentleşme ve kentlileşme olgularına dayalı bir şekilde insan ihtiyaçlarının karşılanması noktasındaki durumunun kayda değer olduğu günümüz modern kenti bağlamında, buna yönelik kent politikaları önemli bir hale gelmiştir.

Kentleşme, çağımızın en önemli toplumsal ve mekânsal dönüşümlerinden biri olarak, özellikle göç olgusuyla yakından ilişkilidir. İç göçler ve uluslararası göç hareketleri, kentlerin demografik yapısını ve sosyo-ekonomik dinamiklerini derinden etkilemektedir. Bu süreç, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken karmaşık bir olgudur. Çünkü kentlerin sağlıklı, yaşanabilir ve çevreye duyarlı şekilde gelişmesi, hem göçmenlerin hem de mevcut kent nüfusunun ihtiyaçlarını dengeli bir şekilde karşılamayı gerektirir. Bu bağlamda, çalışmanın temel araştırma sorusu, “Göç, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma bağlamında kentleşme süreci nasıl bir etkileşim içindedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu soru, kentleşme olgusunun sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarının göç hareketleriyle nasıl şekillendiğine ve bu süreçlerin sürdürülebilir insani kalkınma hedefleriyle nasıl uyum sağladığına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı göç, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir insani kalkınma ve kentlileşme bağlamında kenti betimleyerek, kentlerde yaşanan dönüşümlerin sürdürülebilir insani kalkınmaya ve kente olan etkilerini ortaya koymaktır. Böylece, hem politika yapıcılar hem de akademisyenler için kent planlaması ve kalkınma stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu çalışma, kentleşme dinamiklerinin karmaşıklığını bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, sürdürülebilir bir kentleşme modeline ilişkin bilimsel ve pratik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada göç kavramına değinilerek göçle ilgili kavramlar, göç kuramları, göç nedenleri ve göçlerin kent mekânlarında ortaya çıkardığı sorunlara değinilmiştir. Daha sonra sürdürülebilirlik kavramına değinilerek çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik kavramlarının betimlenmesi ile sürdürülebilir insani kalkınma ve kentleşme ile kentlileşme olgularına yer verilmiş ve buna göre çalışma sonuca bağlanmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma modeli

Bu çalışma göç, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma bağlamında kentin dönüşüm süreçlerini anlamak ve değerlendirmek amacıyla betimleyici ve analitik araştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel amacı, ikincil veriler ve literatür analizi yoluyla mevcut durumu ortaya koymak ve kavramsal çerçeveyi zenginleştirmektir. Bu nedenle, çalışmada hem nitel hem de nicel verilerden faydalanmaktadır.

2.2. Veri kaynakları ve veri toplama teknikleri

Araştırmada veri toplama süreci iki ana kaynaktan oluşmaktadır:

- **Doküman Analizi:** Göç, kentleşme, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma konularında ulusal ve uluslararası akademik yayınlar, resmi raporlar, politika belgeleri ve literatürdeki güncel çalışmalar kapsamlı biçimde incelenmiştir.

- İkincil Veri Analizi: Demografik, ekonomik ve sosyal veriler kullanılarak kente yönelik dönüşüm, sürdürülebilirlik ve göç dinamikleri değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırma değişkenleri

Araştırmada incelenen temel değişkenler, göç ve nedenleri, göçün kentsel etkileri, sürdürülebilirlik boyutları, sürdürülebilir insani kalkınma ve kentleşme sürecidir.

2.4. Veri analizi yöntemleri

Toplanan veriler, araştırmanın amaçları doğrultusunda betimleyici istatistikler ve içerik analizi yöntemine uygun şekilde değerlendirilmiştir.

3. Göç Kavramı

İnsanların çeşitli nedenlerle yer değiştirmeleri olarak ifade edilen göç kavramı farklı şekillerde ele alınmaktadır. Göçler yaşanılan yerden başka alanlara doğru yapılan nüfus hareketleri olarak kısaca tanımlanır (Koçak ve Terzi, 2012: 165-170). Göçün mekân değişimi dışında çeşitli sonuçları olduğu ve toplum yapısını çeşitli faktörler eliyle değiştiren bir özelliğe sahip olduğu ifade edilebilmektedir. Göçler yapılış amacına göre süreli veya kalıcı bir statü kazanmaktadır. Göçlerin hem insanların kendi istekleri doğrultusunda yapıldığı hem de çeşitli dış faktörler nedeniyle de yapıldığı durumlar bulunmaktadır (Kaygalak, 2009: 8-11). Bu durum, içinde bulunulan toplum ile sosyal ve siyasal faktörlere bağlı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ekonomik, siyasi veya kişisel nedenlerle kısa, orta veya uzun vadeli yer değiştirme olarak da tanımlanabilen göç (Yalçın, 2004: 13), diğer sebeplerle de bireysel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak gerçekleşmektedir (Bozkurt ve Ayfer, 2018: 144-162).

Göç, bireylerin çeşitli sebeplerle bireylerin yaşadıkları alanları terk ederek çeşitli nedenlerle daha iyi olduğuna inanılan bölgelerin tercih etmeleridir. Özellikle ekonomik kaygıların ön planda olduğu göç hareketleri, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göç hareketlerine neden olmuştur. Ekonomi politikalarının farklılaşması bu kapsamda önemli bir faktördür (Gülyurt, 2020: 20-32). Göçlerin ortaya çıkardığı durumlar bu açıdan kentsel alanlarda farklı durumların yaşanmasına ve hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan istenmeyen durumların yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum konut ihtiyacı bakımından sorunlar yaşanmasına neden olduğu kadar kent dokusunun çeşitli yönlerden zarar görmesine de etki etmiştir. Gerek ekonomik kaygılar gerekse de güvenlik kaygıları, kırsal alandan kente göçleri hızlandıran faktörlerdir (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 252-267). Göçün esasen güvenlik kapsamındaki durumu, ortaya çıkan baskı ve tehditler nedeniyle bireylerin iradeleri dışında başka yerlere göç etmelerine ve gidilen yerde barışçıl bir ortam arayışına etki eder (Çağlar, 2018: 26-49). Bu durum ekonomik faktörlerin ötesinde göç hareketlerinin yaşanmasına neden olan faktörlerin varlığının değerlendirilmesinde ve analiz edilmesinde önem taşımaktadır.

Göçler ekonomik, dini, kültürel ya da siyasi boyutlara sahip olan bir insan hareketi olarak tanımlanır (Bay ve Emmini, 2023: 88-89). Göçün birçok faktörle ilişkili olması, çeşitli disiplinlerin ve alanların bu kapsamda ele alınmasına ve insan ilişkileri ile toplumsal alanın buna göre yorumlanmasına katkı sağlamıştır (Sürmeli, 2017: 275'den akt. Bay ve Emmini, 2023). Bu durum gerek toplumsal açıdan gerekse de sosyal açıdan yeni bir yerin yaşama alanı olarak kabul edilmesine ve bu çevrenin şartlarına göre yaşanmasına etki eder (Töre, 2016: 47). Göçler insan hareketleri olarak hem ulusal alanda hem de uluslararası hukukta yer edinmekte ve buna göre belirli bir çerçeve oluşturulmaktadır. Birleşmiş Milletler de bu kapsamda çeşitli faaliyetleri yürütüp ülkelerle işbirliğine gitmektedir. Bir yıldan fazla başka bir yerde yaşayan kişiler bu kapsamda göçmen niteliğine sahiptir (UN, 2024).

Göç olgusunun değerlendirilmesinde çeşitli etmenler yer alır. Göçmen, mülteci, sığınmacı ve göç kuramları göçlerin açık bir şekilde değerlendirilmesinde ön plana çıkan kavramlardır.

Bir devletin sınırları içindeki yer değiştirme hareketini yapan kişiler *göçmen* olarak ifade edilir (Kariman, 2023: 8-9). Bu durum ulusal sınırları aşan bir durumdur. Göçmenlerin kendi istekleri doğrultusunda yeni alanlara yerleştikleri ve bu durumun ortaya çıkmasında siyasal ve toplumsal boyut ile beraber ekonomik kaygıların da ön planda olduğu söylenebilir. Aile birleşiminin sağlanmaya çalışılması (Elçin, 2017: 117-198), beyin göçlerinin yaşanması (Zhanadilova, 2018: 116-122), emek göçü (Yılmaz, 2014: 1685-1704) ve transit göçünün, göçmenliğin gerçekleştirilmesinde ortaya çıkan durumlardır. Aile birleşimi, bireylerin farklı yaşam alanlarından kurtulmak amacıyla bir araya gelmelerine yönelik göç çeşidini ifade eder. Beyin göçlerinin bireylerin yaşadığı ülkede kendisine uygun bir çalışma ve yaşama ortamı bulamaması nedeniyle diğer ülkelere olan göçünü tanımladığı söylenebilir. Göç alan ülkeler, bu kapsamda nitelikleri insanları göçe teşvik etmek amacıyla farklı politikalar yürütürler. Emek göçünün farklı ülkelere çalışmaya yönelik bireysel insan hareketlerini ifade ettiği görülmektedir. Transit göçler ise geçici bir durumu ifade eder ve yol güzergâhlarının kullanımı ile doğrudan ilgilidir.

Mülteci kavramı, çeşitli nedenlerle baskıya maruz kalan kişilerin başka ülkelere göç edenleri ifade eder. Vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkeye göç eden mülteciler gidilen ülkede kalıcı haklar da elde edebilirler (Baştürk, 2013:

331-338). Mültecilerin hukuki durumları, hem uluslararası hukukta hem de ulusal hukukta çeşitli ilkelere göre belirlenmiş ve göç hareketleri buna göre değerlendirilmiştir.

Sığınmacılar, mültecilik statüsü kazanmayan ancak geldikleri ülkelere de gönderilmesi yasak olan bireyleri ifade eder (İLO, 2024). Sığınmacıların kendi yaşamları için tehdit olabilecek durumlardan kaçınmak amacıyla diğer ülkelere göç ettikleri kabul edilmektedir.

Göç eden bireylerin ele alınmasında ve göçlerin doğru bir şekilde analiz edilmesinde *göç kuramları* önemli bir faktördür. Bu kapsamda Ernst Georg Ravenstein'in Göç Kanunları Kuramı, Everett S. Lee'nin İtme-Çekme Kuramı, William Petersen'in Göç Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Yeni Klasik Ekonomi: Makro Kuramı, Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuramı, Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı, İkili İşgücü Piyasası Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı: Merkez-Çevre, Kurumsal Kuram, Göç Sistemleri Kuramı, İlişkiler Ağı (Network) Kuramı göç kuramları olarak ifade edilmektedir (Kariman, 2023: 14-28). Göç kuramlarının göç eden bireylerin tercihlerinin doğru bir şekilde anlamlandırılmasında ve buna yönelik politikaların ortaya konulmasında önemli sonuçları vardır.

3.1. Göç nedenleri

Göçler, bireylerin çeşitli istekleri dâhilinde ortaya çıktığı gibi istem dışı gelişmeler de buna neden olmaktadır. Göçler ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlere bağlıdır ve buna göre insan hareketleri söz konusudur (Ekici ve Tuncel, 2015: 9-22). Bu bağlamda göçler doğal nedenlerle, ekonomik nedenlerle, siyasi nedenlerle ve kültürel nedenlerle ortaya çıkmaktadır (Kariman, 2023: 32-37). Göç nedenleri zaman zaman birbirlerinin içine geçmektedir.

-Doğal göç nedenleri

Göçlerin ortaya çıkmasında bireylerin tercihleri dışında söz konusu olan faktörler, doğal nedenleri ifade eder. Doğal olaylarının bireylerin yaşamını olumsuz etkileyecek bir seviyeye gelmesi, nükleer fabrikaların ortaya çıkardığı sorunlar ile çevrenin bozulması, göçe neden olan doğal etmenler olarak tanımlanır (Tamer, 2020: 2808-2818). Göçün doğal nedenlerinin daha çok çevre ile ilgili durumları kapsadığı insan nedenli olumsuzlukların da bu çerçevede kabul edildiği görülmektedir. Doğal olaylardan etkilenen milyonlarca insanın bu sebeple göç ettiği ve insan hareketlerinin buna göre yoğunluk kazandığı ifade edilmektedir (Kariman, 2023: 32-38).

-Siyasi nedenler

Göçlerin ortaya çıkmasında önemli bir neden de son yıllarda ön plana çıkan siyasi olaylardır. İhtilaller, baskı rejimlerin politikaları ve bireylerin yaşamlarını olumsuz etkileyen faaliyetler, göçe neden olan siyasi etmenlerdir (Taşçı, 2009: 177-2024). Siyasi nedenlerin göçlere olan etkisinin yüzyıllar boyunca önemli bir olgu olarak değerlendirildiği ve özellikle günümüzdeki baskıcı devlet politikalarının göçleri hızlandırdığı söylenebilir. Günümüzde Orta Doğu ve Afrika ülkelerindeki siyasi baskılar ile iç karışıklıkların gelişmiş ülkelere doğru büyük göç olaylarına sebebiyet verdiği ifade edilebilir. Siyasi rejimlerin aldığı kararların toplu göçlere olan etkisi büyüktür. Bu durum aynı alanda kalamayan gruplar için göçü tetikleyen bir faktördür (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4-5). Bu durum, sorunlar yaşayan ülkenin komşularının göç hareketlerine maruz kalmasına ve göçün küresel çapta bir etki doğurmasına neden olmaktadır. Siyasi göçler özellikle insan hak ve hürriyetlerinin kullanımı ile doğrudan bir ilişkiye sahiptir. Siyasi nedenlerle istenen hayat tarzının sürdürülmediği alanlarda bireyler, daha özgürlükçü yaşam alanları arayışlarına girerler.

-Sosyal ve kültürel nedenler

Göçler sosyal açıdan bireylerin talep ve ihtiyaçlarına göre de şekillenebilir. Özellikle sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş bölgeler bu kapsamda tercih edilir. Yaşam kalitesinin yüksek olması, altyapı hizmetlerinin gelişmiş olması, ulaşım ve iletişimin sağlıklı olması ve kentsel çekici unsurlar, göçü artıran endenlerdir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 1-8). Sosyal yapıdaki çeşitli değişimler ve tehdit edici olaylar da göçü tetikleyen unsurlar olarak ifade edilir (Akgür, 1997: 35-45). Sosyal ve kültürel nedenlerin önemli bir boyutunu oluşturan eğitim faktörü da göçü etkilemekte ve bireyler de buna göre göç hareketlerine katılmaktadır (Aksoy, 2012: 292-304).

Sosyal ve kültürel nedenlerin göçe olan etkisi, bireylerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteğinin bir sonucu olarak yorumlanır. Yaşanılan çevrenin bireyin isteklerini karşılamada yetersiz kaldığı ve bunun da göç ile sağlanabileceği düşüncesi hâkim olur. Bu durum da haliyle büyük şehirlerin göçlerle nüfus oranlarının yükselmesine neden olmaktadır.

-Ekonomik nedenler

Göçlerin bir nedeni de ekonomik faktörlerdir. Özellikle kentsel alanlara doğru yapılan göçler ekonomik kaygıların bir sonucudur. Yaşanılan bölgeler iş bulma sebebiyle terk edilmektedir (Şen, 2014: 231-256). Kentlerde iş imkânlarının fazla olması ve kentin gelişimi için iş gücüne talebin olması, bireylerin kentlere doğru göç hareketlerine katılmalarına ve kırsal alanları terk etmelerine neden olur. Göçlerde genç nüfus ön plandadır (Kariman, 2023: 34-35). İyi yaşam olanaklarına sahip olma faktörü, kentsel alanın göç hareketlerine sahne olmasına ve kırsal alanlardaki işgücünün azalmasına neden olur. Kırsal alandaki makineleşmenin insan emeğine olan olumsuz etkisinin bireylerin göç etmelerine

neden olduğu savunulabilir. Bu durum, büyük şehirlere göçü artırdığı gibi, göç edenlerin de kentsel alanda yabancılaştırılmasına ve planlı kentleşme boyutunun tersine bir duruma neden olmaktadır.

3.2. Göçlerin kentsel alanda ortaya çıkardığı sorunlar

Göç hareketlerinin kentsel alanlarda çeşitli sonuçları meydana getirdiği ve bu durumun kent dokusuna olumsuz bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Özellikle 1950’li yıllardan günümüze değin sanayileşmenin ortaya çıkardığı durumun hızlı bir kentleşme süreci meydana getirdiği ve göç eden insanların kentleşme bağlamında çeşitli sorunlara etki ettiği ifade edilebilir (Genç vd., 2019: 485-486). Kentsel alanların göç nedeniyle çeşitli sorunlara maruz kalması, göçlerin plansız bir şekilde olmasına ve özellikle barınma noktasında çarpık kentleşmeye neden olur. Bu durum da kentsel alanın denetimsiz bir şekilde büyümesine sebep olmaktadır.

Çarpık kentleşme

Göçlerin önemli bir sorun olarak ortaya çıkması, kentsel alanda yaratılan çarpık kentleşme olgusuyla değerlendirilmektedir. Kırsal alanlarda iş olanaklarının azalması ve kentsel alandaki istihdam olanaklarının fazlalığı bireylerin göç etmesine neden olur (Çetin, 2012: 293-304). Bu durum kente yabancı olan grupların çeşitli konularda sorunlar yaşamalarına ve kentsel alanda barınma sorununa etki eder. Çarpık kentleşme olarak da tanımlanan ve kent dokusunun dikkate alınmadan konutların inşa edildiği durum, gecekondu bağlamında da ifade edilir. Özellikle kentin hem fiziksel hem de sosyal yapısının dikkate alınmadan nüfus hareketlerine maruz kalması, çarpık bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Çarpık kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar, kentsel alandaki temel ihtiyaçların karşılanma noktasında da sorunlara neden olur (Özer, 2004: 65-75). İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasının çarpık kentleşme nedeniyle sekteye uğradığı ve sağlıklı bir kent ortamının bu noktada gerçekleştirilmediği ifade edilebilmektedir. Bu kapsamda sosyal ve kentsel gelişimin de istenilen bir düzeye gelmemektedir.

Yoksulluk

Kentsel alanlarda göçün ortaya çıkardığı önemli bir durum da yoksulluktur. Yoksulluk; hizmetlere erişim sıkıntısı, sağlık hizmetlerinin karşılanmasında yaşanan sorunlar, eğitim olanaklarına ulaşabilme sorunu ile kentsel alanda dengeli ve yeterli beslenme noktasında ifade edilir (Ak, 2016: 296-306). Diğer bireylerle kıyaslandığında kişinin barınma, eğitim, sağlık ve diğer alanlarda yoksun kalma durumunu ifade eden yoksulluk, toplumsal ve kentsel bir boyuta sahiptir (Marshall, 1999). Yoksulluğun on dokuzuncu yüzyıldan itibaren; işçi sınıfının yaşadığı yoksulluk, refahtan yararlanamayan bireylerin oluşturduğu yoksulluk ile günümüzde var olan yoksulluk şeklinde ele alındığı söylenebilir (Cheal, 1996: 26’dan akt. Ak, 2016). Yoksulluğun hızlı nüfus artışı ile göç, kentleşme ve nüfus yapısı gibi toplumsal nedenleri olduğu gibi, coğrafi nedenler ile ekonomik yapıya bağlı nedenlerden de kaynaklanan bir yapısı vardır (Ak, 2016: 296-306).

Toplumsal değişim

Kentsel alanların göçler sebebiyle toplumsal yapıyı değiştirdiği ve kentin kendine has dokusunun bu bağlamda zarar gördüğü ifade edilebilir. Kentsel alanda, göç eden bireylerin maruz kaldıkları hâkim kültür, bireylerin çeşitli alanlarda sorunlar yaşamalarına neden olur. Kent kültürünün de benimsenmesinin de kolay olmadığı ve göç gruplarının bu açıdan sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Kentsel uyumun gerektirdiği durumların bireylerin kente adapte olmaları açısından önemli olduğu vurgulanabilir. Ancak göç eden bireylerin çeşitli nedenlerle toplumsal değişime uyum sağlayamamaları, olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013: 14). Kente uyum, bu sebeple bireylerin direnç göstermesi nedeniyle sağlanamamaktadır. Bu durum başta sosyal sorunlar olmak üzere bireylerin psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olabilir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 61). Göç eden bireylerin kentsel alanda daha önceki yaşam tarzlarını değiştirmeleri veya bırakmaların bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı ve bu bakımdan toplumsal değişim faktörünün ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumun bireylerin dirençli olmaları sebebiyle kırılmadığı ve kentsel uyumsuzluğun ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sosyal değişimin olumsuz yansımaları olarak ifade edilir. Esasen ortam değişikliğinin bireyler bazında bu şekilde sonuç vermesi, plansız göçün bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan uyum çerçevesinde verilecek olan sosyal destek, önemli bir etmen olarak görülür (Renner vd., 2012: 129-146).

4. Sürdürülebilirlik Kavramı

İnsan ihtiyaçlarının doğadan karşılanması, ekolojik sistemlerin bir sonucu olarak görülmekte ve günümüzde doğadan ve kent alanlarından yararlanman çevreyle uyumlu bir yapıyı zorunlu kılmaktadır. Kaynakların günümüzdeki kullanımının önemli bir oranda arttığı ve insan ihtiyaçlarının karşılanmasında normal sınırların aşıldığı görülmektedir. Kaynakların kullanımı ve tüm insanların bundan uygun şekilde yararlanması sürdürülebilirlik kavramı ile ifade edilir. Sürdürülebilirliğin bu kapsamda gerek ulusal politikalarla gerekse de küresel politikalarla desteklenmesine yönelik faaliyetler önemli bir hale gelmiştir (Keskin, 2012: 81-99). İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve doğanın

gelecek kuşaklar için de uygun bir halde korunması bu kapsamda sürdürülebilirliğin içeriğini oluşturur (Çahantimur ve Yıldız, 2008: 3-13).

Sürdürülebilirlik, ekosistemlerin doğru bir şekilde kullanımı ile sürdürülür olmasının sağlanmasına yönelik iş ve işlemleri kapsar. Bu bakımdan ekosistem ile topluluk sistemlerinin kalıcı olmasına yönelik programları içeren bir yapıya da haizdir. İnsanların meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle doğal kaynakları kullanma fırsatı yakaladığı ve bu durumun bilimsel gelişmelerle sağlandığı görülmektedir (Teksöz, 2014: 73-97). Modernizmin biçimlendirdiği çevre ve doğa geçmişteki sorunlardan ziyade daha farklı sorunları beraberinde getirmiştir. 1700'lü yıllarda Hans Carl von Carlowitz tarafından ortaya atılan sürdürülebilirlik, ağaçların kesilmesi neticesinde yerine yeni ağaçların dikilmesi şeklinde ifade edilmiştir (Pisani, 2008: 83-96). Sürdürülebilirlik, günümüzde de kaynakların kullanılması ve diğer insanların da kullanabilmeleri açısından tahrip edilmemesi olarak değerlendirilir. Üretim faaliyetlerinde bir paradigma değişimi olarak topraktan ziyade makinelerin üretimin alanını belirlediği ve buna göre bir anlamın söz konusu olduğu görülmektedir (Mebratu, 1998: 493-520). Sürdürülebilirlik kavramının doğru bir şekilde ifade edilip analiz edilmesinde geçmişten günümüze farklı kişilerin değerlendirmelerinin bulunduğu ve bu durumun kavramın doğru bir şekilde anlamlandırılmasında önemli olduğu ifade edilebilir. Özellikle Sanayi Devrimi ile beraber üretim anlayışının değişmesi ve makinelerin ön plana çıkması üretim ilişkileri açısından bir farklılaşmayı beraberinde getirmiştir (Bilgili, 2017: 559-569).

1968 yılında kurulan Roma Kulübünün birkaç yıl sonra yayımladığı *Büyümenin Sınırları* adlı raporda ekonomi ile doğal çevrenin karşılıklı bir ilişkide olduğu ve bu bakımdan doğaya karşı ortaya çıkan tehditlerin değerlendirilmesinde önemli saptamalar ortaya konulmuştur (Kaypak, 2011: 19-33). Küreselleşen dünya sürdürülebilirlik noktasında doğanın aleyhine bir durum meydana getirmiştir. Ekonomik küreselleşme olarak da tanımlanan ve tekniğin yayılımı, ulaşım hızı ile uluslararasılaşan ekonomik şirketleşmenin dünya çapında önemli bir yer edindiği vurgulanabilir (Short vd., 2000: 318-340). Özellikle Birleşmiş Milletlerin 1987 yılında hazırladığı ve genel sekreteri Harlem Brundtland tarafından hazırlanan rapor sürdürülebilirlik kapsamında çevreci yaklaşımlara atıfta bulunmuştur (Kaypak, 2011: 19-33). Ancak raporun çok dikkate alınmadığı ve bu konuda ekosistemlere uyumlu çalışmaların yapılmadığı görülmüştür. Bu rapor günümüzde sürdürülebilirliğin önemini doğru bir şekilde değerlendirilmesinde kayda değerdir. Çevresel sorunların sağlıklı hale getirilmesi sürdürülebilirlik kapsamında insanlık için önemlidir (Bozdoğan, 2007: 1019-1020'den akt. Kaypak, 2011: 24-25). Sürdürülebilirlik hem insan odaklı hem de çevre odaklı iki boyuta sahiptir ve bu dengenin sağlanması ihtiyaçların karşılanmasında da etkilidir (Kaypak, 2011: 19-33). Çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir yapıda olmasına gayret edilmesi ve insan merkezli bir yaklaşımla desteklenmesi, gelecek kuşaklar açısından da olumlu olarak öngörülmektedir.

4.1. Sürdürülebilirlik türleri

Sürdürülebilirlik, çevresel boyutu ve ekonomik ve sosyal boyutuyla eşitli türler şeklinde ifade edilebilmektedir. Aşağıda bu kavramlar ele alınmaktadır.

4.1.1. Çevresel sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında ve sağlıklı bir kent alanında yaşamaları için önemli bir durumu ifade etmektedir. Çevrenin korunması, ekosistemlerin zarar görmemesine yönelik çalışmaların yapılması ile bütün canlıların korunmasına ilişkin çalışmalar, çevresel sürdürülebilirlik için önemli unsurlardır. Doğada sistemlerin birbiriyle bağlantılı olması, çevresel koşulların sağlıklı olması ile değerlendirilir. Ekosistem bu noktada insanların yaşamı için gerekli olanakları sunan bir yapıya sahiptir (Yeni, 2014: 181-208). Sanayi Devrimi ile beraber üretimin ve ham maddenin kullanım ihtiyacının artması çevre ile ilgili tartışmalı bir durumu meydana getirmiştir. Bu durumun çevrenin sanayi faaliyetleri kapsamında hava, su, toprak ve biyoçeşitlilikte kirlenmenin ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir (Ponting, 2008). Haliyle çevresel sorunların artmasına neden olan bu gelişmelerin çevresel sürdürülebilirlik açısından da olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı açıktır. Ekosistemlerin kendilerini devam ettirme özelliğinin de bu noktada insanların faaliyetleri açısından pasifize edildiği vurgulanabilir. Çevresel sürdürülebilirliğin özellikle de kentsel alanlarda daha fazla maliyete neden olduğu ve ekosistemlerin insan ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma getirildiği söylenebilir. Çevresel bozulmaların sürdürülebilirlik kapsamında gelecekte büyük ekonomik sonuçlara neden olabilme durumu, ekosistemlerin korunmasını önemli bir noktaya getirmiştir (Mäler, 2000: 645-665).

4.1.2. Sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin toplumsal alandaki bir türünün de sosyal sürdürülebilirlik olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Sosyal sermaye olarak da ifade edilen bu durum, sosyal dışlanma, cinsiyet eşitsizliği, demokrasi ve katılımcılık gibi kavramlar etrafında şekillenmiştir (Yeni, 2014: 181-208). Çevresel sürdürülebilirliğin sosyal sürdürülebilirlik ile doğrudan bir ilişkiye sahip olduğu ve toplumsal alandaki kişiler arası iletişim ve etkileşimin devamlılık açısından önemli hale geldiği vurgulanmaktadır. Bireylerin sosyal açıdan sağlıklı hale gelmelerinin ekonomik sürdürülebilirlik kapsamında önemli bir hale geldiği savunulabilir. Bu durumun bireylerin belirli bir gelire sahip olması ve yaşamları için

gerekli ihtiyaçları karşılamaları bağlamında önemli bir hale geldiği ifade edilebilir. Gelirin ekonomik sürdürülebilirlik etkisinin bireylerin çeşitli olanaklara sahip olmasını sağladığı ve refah sağlayacağı bir boyutu kapsadığı bilinmektedir (Hicks, 1946: 155-175). Sosyal sürdürülebilirliğin bireylerin ekonomik gücü ile doğru bir ilişkiye sahip olması, devamlılık açısından sonuç vericidir.

5. Sürdürülebilir İnsani Kalkınma

Sürdürülebilirliğin çeşitli boyutları olmakla beraber, İkinci Dünya Savaşından sonra çeşitli çalışmaların ön plana çıkmasının kalkınmanın da bu kapsamda ele alınmasına katkı sağladığı ifade edilebilir. Sürdürülebilir kalkınmanın 1972-Stockholm Konferansı, 1987-Ortak Geleceğimiz Raporu, 1992-Rio Zirvesi, 1996- Habitat II Zirvesi, 1997-Rio+5 Zirvesi ve 2002-Johannesburg Zirvesi gibi rapor ve zirvelerle ön plana çıktığı ve buna yönelik çalışmaların hız kazandığı görülmektedir (Özmehmet, 2008: 1-10). Sürdürülebilir kalkınmanın ele alınması ile birlikte bu durumun bir model ile uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ekonomik kalkınma, sürdürülebilir insani kalkınma, doğal ve kültürel mirası koruma ile gelecek nesillerin yararlanabileceği bir durum yaratabilme; sürdürülebilir kalkınmanın ana hatlarını ortaya koymaktadır. Sosyal göstergeler (eşitlik, sağlık, nüfus, eğitim, barınma ve güvenlik), çevresel göstergeler (atmosfer, su, toprak, biyolojik çeşitlilik, deniz ve kıyılar), ekonomik göstergeler (tüketim-üretim kalıpları ve ekonomik yapısal durum) ve kurumsal göstergeler (kurumsal çevre ile kurumsal kapasite) çeşitli temalarla ortaya konulmakta ve sürdürülebilirlik göstergeleri bu kapsamda biçimlendirilmektedir (Özmehmet, 2008: 12-17).

Sürdürülebilir insani kalkınmanın çeşitli faktörler ile ele alındığı görülmektedir. Bu durum; uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitim olanaklarının yüksek olması ile satın alma gücünün yüksekliğine bağlıdır (Tüylüoğlu ve Karalı, 2006: 53-88). Ortaya çıkan faktörlerin insani kalkınma açısından önemli ölçütler olarak ifade edildiği söylenebilir. Eğitim, ekonomi ve sağlık insan yaşamı için önemli faktörlerdir. Devamlılığın da bu kavramlar ile olanaklı bir hale geldiği vurgulanabilir. Esasen bu üç unsur, bireylerin diğer olanaklara ulaşmalarında temel göstergeler olarak tanımlanır. Kalkınmanın bu kapsamda; kaynaklara ulaşmada ve ihtiyaçları karşılamada ekonomi, bireyin kendini geliştirmesi açısından eğitim ve yaşamını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için sağlık faktörü bağlamında değerlendirildiği ileri sürülebilir. İnsani kalkınmanın, bireylerin bunlardan biri veya birkaçına sahip olmaması nedeniyle ortadan kalkacağı ve sürdürülebilir kalkınma olgusunun söz konusu olamayacağı kabul edilmektedir (UNDP, 1996).

Sürdürülebilir insani kalkınma, bireylerin ihtiyaçlarını karşılanması yanında gelecek kuşakların da istifade edecekleri bir alanın yaratılmasıdır. İhtiyaçların karşılanması ile çevrenin sürdürülebilir yapıda olmasına yönelik örgütlenme bu kapsamda temel iki ilke olarak ortaya çıkmaktadır (Bilgili, 2017: 559-569). Sürdürülebilirliğin çeşitli adımları kapsadığı görülmektedir. Sürdürülebilirliğe ulaşma ideali ve çabası, buna yönelik hedefler ile hedeflere ulaşma amacına yönelik çalışmanın bu adımları ifade eder (Klauer, 1999: 114-121). Sürdürülebilir insani kalkınma, çevre ile olan doğrudan ilişkisinin kaynak kullanımı ile ekolojik sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesidir. Bu kapsamda sosyal ihtiyaçların karşılanması, biyoçeşitliliğin korunması ve buna yönelik önlemlerin alınması, yenileme kapasitesini sağlıklaştırmak, geri dönüşümü ve uygulamalarını etki bir şekilde kullanmak ile yenilenme olanağı olmayan kaynakların kullanımının azaltılması; sürdürülebilirliğin gerçekçi bir yapıya kavuşmasında önemli çalışmalar olarak görülmektedir (Morelli, 2011: 1-11).

Sürdürülebilir insani kalkınma, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ile toplumsal sorunların çözülmesine ilişkin esasları içerir. Bu durum sosyal sürdürülebilirlik kavramı kapsamında, kaynak koruması ve kullanımı ile olası sorunları çözmeye yönelik faaliyetleri kapsamaktadır (City of Vancouver, 2005: 1-4). Toplumun kalitesinin artması, sürdürülebilir insani kalkınmanın bir sonucu olarak yorumlanır. Beşeri kaynaklar ile sosyal kaynaklar sürdürülebilirlik için önemlidir. Beşeri kaynaklar, bireyin hem kendisine hem de topluma katkı sağlayacak durumunu ifade ederken, sosyal kaynaklar ise toplu bir şekilde hareket ederek toplumsal alanın iyileştirilmesi ve geliştirilmesini sağlayan faaliyetleri ve durumları tanımlar (Bilgili, 2017: 565-567).

Sürdürebilir insani kalkınmanın sosyal boyutunun çeşitli aktörlerce biçimlendirildiği görülmektedir. Bu aktörler ulusal ve uluslararası aktörlerdir. Sosyal sürdürülebilirliğin toplumda yer edinmesi, çeşitli ilkelere bağlıdır. *Eşitlik* ilkesinin bireylerin toplumsal alanda olanaklara ulaşmayı ifade ettiği görülmektedir. Bu durumun sosyal açıdan olumlu sonuçları olacağı gibi bireysel bakımdan da bireyin eşitsiz bir durumla karşılmasına engel olabilecektir. *Çeşitliliğin* farklı bireylerin toplumda yer edinmesine olanak sağlayarak sürdürülebilir insani kalkınmaya katkı sağlayacağı söylenebilir. *Bağlılık* kavramının bireylerin toplumsal alanda birbirileri ile olan ilişkilerini ifade ettiği ve bu kapsamda sistemlere/yapılara atıfta bulunduğu savunulabilir. *Yaşam kalitesinin* bireylerin hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayan bir durumu tanımladığı ifade edilebilir. Yaşam kalitesi sürdürülebilirliği etkileyen önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. *Demokrasi* ve *yönetişim* ise toplumsal alanda yerel değerlerin benimsendiği şeffaf bir yapıya katkı sağlamaktadır. Sürdürülebilir toplum yapısı ile insani kalkınma, ifade edilen ilkeler doğrultusunda gerçekleşme olanağına kavuşabilmektedir. Bu durum, bireylerin hayatlarını çeşitli yönlerden sağlıklaştırarak gelecek nesiller için de uygun sistemlerin kurulmasına etki etmektedir (McKenzie, 2004: 18-19).

Sürdürülebilir insani kalkınma; insanı kalkınmayı merkezine alıp doğal sistemlere saygılı bir yapıyı tanımlar (UNDP 1994: 4; Özdemir, 2013: 58-59). Sürdürülebilir insani kalkınma bireylerin güçlendirilmesi, işbirliğinin yaratılması, eşitlik ilkesinin hâkim olması, ihtiyaçların karşılanmasında sürdürülebilirlik ve insanların güven içinde yaşamaları açısından gerçekçi bir temele dayandırılabilir. Bu ilkeler Birleşmiş Milletler kalkınma programında ön plana çıkmıştır. Hicks ve Streten'e göre (1979: 578) sağlık, gıda, su temini, eğitim, temiz içme suyu ve barınma faktörleri insanlar için önemlidir. Bu durum sürdürülebilir insani kalkınmanın bu etmenler etrafında şekillenmesine etki etmektedir.

Sürdürülebilir insani kalkınmanın; günümüzde sanayi faktörünün doğaya etkileri ele alındığında insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında çeşitli sorunların yaşandığı savunulabilir. Bu durum toprağa ve dolayısıyla ekolojiye duyarlı çalışmaların sürdürülebilirlik bakımından değerli olarak kabul edilmesine ve halkın sağlıklı yaşam ilkelerine ulaşmalarına katkı sağlamaktadır (Sachs, 2007: 150-210). Sürdürülebilir insani kalkınmanın çekirdeğinde insan unsurunun geniş bir yer tuttuğu ve gelişim kapsamında kültürel, toplumsal, siyasi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanmasının ön plana çıkan amaçlar olarak tanımlandığı görülmektedir. İnsanların olanaklara sahip olmasının; temel ihtiyaçlar ile bireysel ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasına haliyle de toplumsal alandaki diğer sistemlerin de buna göre uyarlanmasına etkileri vardır. Sürdürülebilir insani kalkınma; toplumsal alanda alt yapı sorunlarının çözülmesini, örgütsel yapıların insani temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak tasarlanmasını, sosyoekonomik farkların ortadan kaldırılarak toplumsal ve kentsel alanda eşitlikçi bir yapının oluşturulmasına ve baskı olmaksızın bireylerin kendi gelişimlerini sağladıkları bir ortamın kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum Birleşmiş Milletler Kalkınma raporlarında da açık bir şekilde geçmektedir (UNDP, 1994).

Çevresel boyutta sürdürülebilir insani kalkınma; sağlıklılaştırılan yaşam alanları, beslenme, barınma ve sağlık olanaklarına erişimin kolay olduğu imkânlar, altyapı sistemlerinin insani gelişmişlik indeksine uygun bir yapıda olduğu ve bireylerin güvenli bir şekilde yaşamlarını sürdürdükleri bir düzeni ifade etmektedir. Bu kapsamda gerek ulusal hükümetler gerekse de küresel kurum ve kuruluşların buna göre politikalar geliştirmeleri ve uygulamalarıyla bu konuya önem verdikleri değerlendirilebilir (UNDP, 1994). Dezavantajlı grupların korunması ile buna yönelik hükümet politikalarının önemli olduğu ve sürdürülebilir insani kalkınma açısından sonuç verdiği görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde; engelliler, yoksullar, kadınlar, çocuklar, azınlıklar ve diğer gruplara karşı kamu politikalarının kamu hizmeti sunumunda bu çerçevede oluşturulması gerektiği savunulur (Özdemir, 2013: 60-70). Devlet veya hükümet kamu otoritesi olması hasebiyle bu kapsamda sonuç verebilmektedir. Sürdürülebilir insani kalkınma bağlamında, ekonomik kalkınmanın önemli bir faktör olduğu ve demokratik değerler ile yönetim anlayışının da bu açıdan ön plana çıktığı söylenebilmektedir. Sivil toplum, sosyal uyum, barışçıl bir ortam, uluslararası işbirliği de bu kapsamda atıfta bulunulan diğer faktörlerdir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Gıda Programı, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı ve diğer uluslararası kurum ve kuruluşların sürdürülebilirlik kapsamında uluslararası çapta faaliyetlerde bulunmuşlardır (Özdemir, 2013: 55-75). Bu faaliyetlerin sürdürülebilir insani kalkınma boyutunda, insan ihtiyaçlarının karşılanması ve gelecek nesiller açısından olumlu sonuçlar doğurduğu ifade edilebilir.

6. Kentleşme ve Kentleşme Olgusu

İnsanların kent alanındaki sosyal uyumu, günümüzde temel ihtiyaçların sağlanmasında önemli bir etkiye sahiptir. İnsanların kentle bütünleşmesini ve ona göre biçimlenmesini ifade eden kentleşme kavramıdır (Es ve Güloğlu, 2004: 88). Kentlerin canlı yaşam dokusunun sürekli olması ve kent alanlarının sürekli yenilenmesi kentin önemli özellikleri olarak tanımlanır (Çelebi Zengin, 2018: 84-103). Bu durum kentin değişim olgusunun merkezinde yer alması ile ifade edilir. Değişimin insanlar tarafından da bu bağlamda sürdürüldüğü görülmektedir.

Kentlerin son yarım yüzyıllık gelişimleri ve durumları ele alındığında büyük bir değişim geçirdikleri ve fonksiyonlarının bu kapsamda farklılaştığı söylenebilir. Özellikle ticari faktörlerin şekillendirdiği kent alanlarının gerek ekonomik alanda gerekse de kalkınma ve rekabet alanında hızlı bir değişimin tecelli ettiği görülmektedir (Kayan, 2015: 277-278). Kentlerin bu durumunun çeşitli alanlarda etkiler yarattığı ve sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda önemli birimler olarak şekillenmelerine neden olduğu kabul edilmektedir.

Kentleşmenin insanların bilinçli tercihleri ile ortaya çıktığı gibi kendiliğinden de bu sürecin şekillendiği görülmektedir. Özellikle kentleşmenin önemli bir olgu haline gelmesinde kentlerin ilgi çekici yanları ile beraber kırsal alanların itici özellikleri ön plandadır (Çelebi Zengin, 2018: 87). Kent alanlarında istihdam olanaklarının fazla olması, teknolojinin kentlerde alanlarda etkili olması, sanayileşmenin kent alanlarında yoğunlaşması ve kent alanlarının insanlar için çeşitli özgürlükleri beraberinde getirmesi, kentleşme sürecini dolayısıyla insanların kentlere doğru nüfus hareketlerine katılmalarını etkilemektedir.

Kentleşme sürecinin kırsal alanlardan kentlere doğru bir göç hareketi ile ifade edilmekte ve bu kapsamda kırsal alan ile kentsel alan arasında bir etkileşim ve akımın olmaktadır (Karataş vd., 2002: 7-8). Kentleşme, çeşitli toplumsal ve ekonomik süreçleri içermekte ve toplumsal değişimi etkileyen bir faktör haline gelmiştir (Es ve Ateş, 2010: 213).

Kentleşme sürecinin devletlerin ve toplumların sosyal ekonomik ve siyasal yapılarına göre şekillendiği ve kentleşme sürecinin bu kapsamda her yerde aynı olmadığı ifade edilebilir. Bu kapsamda gelişmekte olan ülkelerin kentleşme süreci, gelişmiş ülkelere göre farklı bir seyre sahiptir. Kentleşmenin hızlı bir şekilde olması ve demografiyi doğrudan etkilemesi, büyük kentlerin diğer kentlere göre daha çabuk büyümesi, ülke içinde bölgeden bölgeye kentleşme oranlarının farklı olması ve kentleşme oranlarının bazı yerlerde düşük olması, kentleşme nedeniyle kentsel alanda bireylerin ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde sağlanamaması ile işgücünün sektörler arasında eşit bir şekilde dağılmaması, gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme sürecini ifade etmektedir (Keleş, 1993: 61-63).

Kentleşme sürecinin bireylerin kente uyumu noktasında şekillendiği ve bu kapsamda sağlıklı kent alanlarının ortaya çıktığı ifade edilebilir. Kentleşme hem ekonomik anlamda hem de sosyal anlamda bir boyuta sahiptir (Es ve Ateş, 2010: 215). Bireylerin kentsel alanda geçimlerini sağlamaları için önemli bir faktör olan ekonomik boyutun, bireylerin sosyal açıdan kente uyumları bakımından sosyal faktörle önemli bir hale geldiği değerlendirilebilir. Esasen bu iki durum, kente göç eden bireylerin kentleşmesi bakımından önemlidir. Bu durumun gerçekleşmesi için de belirli bir zamanın gerekli olduğu savunulabilir. Kentleşme boyutu bunun dışında siyasal, psikolojik, inanç boyutu ile kent dokusu kapsamında çeşitli etmenle ilişkilidir (Çoşkun ve Zaman, 2012: 1050-1062).

Kentleşme olgusunun kentsel alanda bireylerin tutum ve davranışlarına etkileri bağlamında bütünleşme sürecini ortaya koyduğu vurgulanabilir. Bireylerin kent aidiyetleri olarak da tanımlanabilen kentleşme olgusu bireylere sorumluluklar yüklemekte ve kentsel alanda sosyal ile kentsel alana zarar vermeyecek bir yaşam tarzını zorunlu kılmaktadır (Çelebi Zengin, 2018: 97). Kentleşme, kenti benimsemek ve kentin doğal bir üyesi olarak buna yönelik bir yaşam tarzını benimsemektir.

Kentleşmenin bir yaşam biçimi olarak ifade edildiği ve kentsel alandaki bireylerin nüfusları ile ölçülmediği söylenebilir (Wirth, 2007: 77-106). Kent insanları içine çeken ve birçok fonksiyonu sağlayan bir yapı olarak tanımlanır. Kentin yükselmesinin sanayi faktörü ve modern anlayışla ilişkisi olmasına rağmen, farklı boyutlara sahip bir kentleşme süreci olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda kentleşmenin dar bir alana indirgenmesinin hem sosyal açıdan hem de kültürel açıdan bir eksiklik olacağı ileri sürülebilir. Kentleşme sürecinin günümüzdeki nüfus yoğunluğu ile açık bir şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Geçmişe nazaran günümüzdeki nüfus hareketlerinin hızlı olması ve kent alanlarının çok farklı şekillerde biçimlenmesi kentleşme olgusunu analiz ederken önemli faktörler olarak görülür (Wirth, 2007: 77-106). Kentleşme boyutunun günümüzde çok faktörlü bir yapıyla ele alınması, kentsel alanların hızlı bir şekilde değişmesine de bağlanabilmektedir. Kentleşmeyi; bireyleri ve ekolojik sistemi kapsayan bir yapı, toplumsal alanı ve yapılar ile tutum ve davranışları kapsayan bir sistem şeklinde tanımlamak mümkündür (Wirth, 2007). Kentleşme sürecinin çok boyutlu olması, bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Kentleşme ekolojik, toplumsal örgütlenme ve kentsel kimlik boyutlarıyla ele alınabilmektedir. Kentsel alanda bireylerin kentleşme süreci çeşitli aşamalardan oluşur. Uzun bir süreci içine alan ve bu çerçevede kente özgü davranış kalıplarının benimsenmesi ve edinilmesi aşaması, sağlıklı bir kentleşme için kayda değerdir.

Kentleşme ve kentleşme sürecinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkede önemli bir olgu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kırsal alandan kent alanlara yoğun göç hareketlerinin yaşamamasına neden olan siyasal ve sosyal gelişmeler, kentsel alanda farklı durumlara neden olmuştur. Kentlerde işsizlik sorunu, sektörler arasında dengesiz bir yapının meydana gelmesi, barınma sorunlarının ortaya çıkması ve buna bağlı olarak gecekonduların ön plana çıkması, kentsel alanlarda önemli sorunlar olarak değerlendirilir (Es ve Ateş, 2010: 219-223).

Kentleşmenin sağlıklı bir alanının yaratılmasında ve geliştirilmesinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Kente göç eden bireylerin sosyal ve kültürel yapıları, kırsal alandaki değerlerin kent değerleriyle uyumsuz olması, ekonomik olanakların yetersiz olması, eğitim seviyesinin düşük olması, kentin göç eden bireylerce tam olarak benimsenmemesi kentleşme ve kentleşme sürecini olumsuz etkileyen faktörler olarak ifade edilir (Es ve Güloğlu, 2004: 79-93). Kentleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyememesi, göç eden bireyler kadar yerleşik kent sakinleri için de sorunlar yaratmaktadır. Kentsel alana yerleşen grupların kente fiziksel olarak katılması ancak kentleşme boyutunda uyum sağlayamaması, kentsel yabancılaşma ile kentsel başkalaşma durumlarına neden olur (Çelebi Zengin, 2018: 97-98). Kent alanında bu durum, toplumsal sorunların ortaya çıkmasında ve yerleşik kent sakinleri ile göç eden grupların bütünleşmesi çerçevesinde istenilmeyen sonuçlara neden olur. Kentleşemeyen grup veya bireylerin kent dinamiklerine uygun davranmaması, kentleşen bireyler açısından da olumsuz olarak değerlendirilmektedir (Keskin, vd., 2015: 25-40). Kentleşme göç edenler açısından bir sosyalizasyon sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, kentsel değerlerin benimsenmesi ile kent alanına ilişkin yapıların kabul edilmesi çerçevesinde biçimlenmektedir. Kentleşme sürecinin kent yaşam değerlerini kapsamadığını, özellikle göç edenler için kent dokusuna uygun hareket edilmesini aksi durumda kentsel alanlarda sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu vurgulanabilir (Yalçın, 225-245). Kentleşme farklı insanların bir arada olmasını imkânlı hale getirmekte ve bunun sonucunda da uyumlu bir toplumsal alan yaratmaktadır. Kentsel alanda yaşarken aynı zamanda da diğer bireylerin yaşam alanına zarar vermeyecek şekilde davranmak, kentleşmenin sosyal bir yönünü ortaya koymaktadır (Yalçın, 225-245).

Kentin nüfus olarak büyümesinden ziyade kente uyum sürecini ifade eden kentlileşme, kente göç eden grupların kentle bütünleşememeleri ve dolayısıyla kentsel alanın yükümlülüklerini yerine getirmemelerinin kentsel alanda çeşitli sorunların ortaya çıkmasına ve sürecin sağlıksızlaşmasına etki eder (Torlak ve Polat, 2006: 167-186). Kentlileşmenin bir yaşam biçimi olarak tanımlanması da bu açıdan değerlendirilir. Kırsal alandan veya başka bir yerden göç eden bireylerin alışkanlıklarını ve bazı tutum ve davranışlarını bırakmaları bu kapsamda kentlileşmenin bir gereği olarak yorumlanır. Kentlileşmenin sosyal boyutunun göçle yeni gelen bireyler ile kentte ikamet eden bireyler açısından iki farklı durumu söz konusu olurken bu durumun da iki grup arasında uyum süreci bağlamında farklılaştığı düşünülmektedir.

Kentleşme sürecinin Türkiye’de farklı bir şekilde ilerlemesi, batı kentleri ile gelişmiş ülkelere göre zıt bir seyre sahip olduğunu gösterir. Türkiye’deki kentleşme sürecinin daha çok sanayileşme ve endüstrileşme ile şekillendiği ve kentlerin farklı yönlerden göz ardı edildiği bir durumun ortaya çıktığı söylenebilir. Kent mekânlarının hem kent yerlileri için hem de göçlerle kente gelen bireyler açısından çeşitli sorunlara maruz kaldığı ifade edilebilir (Yalçın, 2010: 225-245). Kente yerleşen grupların kendi özelliklerini kent alanında bırakmamaları ve kentle bütünleşememeleri, kentte sosyal ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasına etki etmektedir. Bu durum kentlileşme bağlamında olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Kentlileşme çerçevesinde Engels’in İngiltere’de işçi grupların kentin belirli bölgelerindeki yaşamını ifade ettiği ve kentlileşme boyutunu göz önüne seren durum analizinin günümüzdeki kentlileşme süreci için de benzerlikler gösterdiği savunulabilir. İşçi sınıfının kendi kültürlerine ve değerlerine göre yaşamlarını sürdürdüğü ve kentin diğer alanlarından farklı bir ekonomik sosyal ve kültürel yapıya sahip alanların, barınma hakkı sağlanmış olsa da kentleşmenin diğer boyutlarının göz ardı edildiği bir durumu yansıttığı ileri sürülebilir (Engels, 1997). Esasen kentlileşmenin sadece fiziksel faktörler ele alınması veya diğer yönlerinin göz ardı edilmesi kentlileşme kapsamında eksik bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Fiziksel ihtiyaçlar kadar sosyal ve kültürel kent değerlerinin de kentlileşmenin önemli bir yönünü kapsadığı vurgulanabilir. Türkiye’deki kentleşme sürecini batıdaki gibi istihdama yönelik iş gücüne kent alanlarında ihtiyaç duyulmasından ziyade, kırsal alanlarda ortaya çıkan ve iş olanaklarını azaltıp insanların büyük şehirlere göç etmesine neden olan faktörler çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir (Yalçın, 2010: 232-235). Kentlere doğru yaşanan göç hareketlerinin, göç edenler açısından istenilen sonuçları doğurmadığı gibi kent alanlarındaki yerleşik grupların yaşamlarını da olumsuz bir şekilde etkilediği görülmektedir. Bu durumun da kentlerde eğitim, sağlık, barınma, altyapı ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu kadar; sosyal ve kültürel sorunların da kent insanları arasında ortaya çıkmasına sebep olduğu savunulabilir.

Kentleşmenin teknolojinin gelişimi ve imkânların artması ile beraber büyük bir gelişim seyrine sahip olduğu görülmektedir. Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yapılan göç hareketleri, kenti hem fiziksel hem de sosyal açıdan etkilemiş ve şekillendirmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra kentsel alandaki nüfusun kırsal alan nüfusunu geçmiş ve teknolojik gelişmelerle beraber finans faktörü kenti farklı bir boyuta getirmiştir. Küreselleşme, ekonomi ve iletişim teknolojilerinin daha büyük şehirler ile ekonomik bir yapı inşa ettiği görülmektedir (Akbaş, 2017: 169-170). Kalkınma hedefleri ve kentsel alanlara yönelik politikaların kenti farklı boyutlarla dizayn etme sürecinin hız kazandığı günümüzde, kent alanlarındaki insanlar için kentleşme sürecinin hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel açılardan çeşitli sonuçlar yarattığı söylenebilir. Gelişme ve kalkınmaya yönelik kentleşme politikalarının hayatın her alanına etki ettiği ve bireylerin kent alanlarındaki uyum sürecini doğrudan etkilediği görülmektedir. Yerleşik kent sakinleri için bu sürecin alışlagelen bir durum olarak görüldüğü ancak göçlerle ve çeşitli sebeplerle kent alanına yerleşen gruplar için kentlileşme boyutunda özellikle sosyal ve kültürel çerçevede olumsuz bir tablonun ortaya çıktığı görülebilmektedir.

7. Göç ve Kentsel Mekânlar

Kent alanlarının kendisine özgü fonksiyonları olmakla beraber, kentlere yapılan göçler ve fiziksel müdahaleler fiziksel ve sosyal açıdan kent mekânlarında değişikliklere neden olmuştur. Göçün kent mekânlarının kentleşme ve kentlileşme sürecini doğrudan etkilediği gibi kentsel mekânların sürdürülebilirliğini de bu kapsamda biçimlendirdiği görülmektedir (Başel, 2010: 288-321). Kentleşme göç kavramı ile doğrudan bir ilişki içerisindedir. Ülkelere göre farklılık gösterebilen kentleşme, gelişmekte olan ülkeler bağlamında fiziksel boyuta indirgenmiş ve kentsel alandaki sosyal ve kültürel faktörler arka plana itilmiştir.

Göçlerin kentleşme boyutunda ön planda olduğu ve kentleşme sürecinin kentseldeki olanakların artmasına bağlı olarak nüfusun kent alanlarında toplanmasının bir sonucu olarak değerlendirildiği görülmektedir (Keleş, 1993). Günümüzde kent toplumunun sanayi toplumu olarak tanımlandığı ve kentsel alanda gerek büyüme ve gelişme gerekse de ihtiyaçların karşılanmasına yönelik insan faaliyetlerinin kentin fonksiyonları ile olanaklı hale geldiği söylenebilir. Kentin kentlileşme süreci üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Nüfus artışı olmaksızın kent nüfusunun artması, sanayi faktöründen bağımsız bir şekilde kentleşmenin söz konusu olması ile sosyal ve siyasal etmenler nedeniyle kentleşme sürecine girme kentleşmenin değerlendirilmesi açısından önemlidir (Webster, 1990: 17-18’den akt. Başel, 2010: 291).

Kentleşme, kırsal alandaki grupların kentsel mekânlarda olmasına olanak sağlamış ve bu kapsamda bireylerin eğitim, sağlık ve kültür gibi olanaklara sahip olmalarına imkân vermiştir. Kentsel alandaki insan ilişkileri göç çerçevesinde

değerlendirildiğinde, kırsaldan farklı olarak kent mekânlarının sosyal yaşam ile iş hayatında göç eden bireylere yeni fırsatlar sunduğu savunulabilir. Uzmanlaşmanın ön planda olması ve birçok iş sektörünün iş hayatını şekillendirmesi, kentsel alanı kırsaldan ayıran etmenler olarak ifade edilebilir. Bu durum tarım dışı faaliyetlerin kentteki varlığı ile kentteki heterojen sosyal ilişkiler kapsamında ortaya çıkmaktadır (Gökçe, 1996).

Göç eden toplulukların kent alanlarındaki yaşamlarının bireylerin dirençlerine rağmen kentsel değerlere göre biçimlendiği ve ikincil ilişkilerin ön planda olduğu bir durumdan etkilendiği savunulabilmektedir. Kente gelen bireylerin kentleşme sürecine girmesine olanak tanıyan bu durum, kısa bir zamanda olmasa da uzun vadede kentlileşme sürecine etkide bulunmaktadır (Başel, 2010: 297-300). Ekonomik yönden kentlileşme ile sosyal yönden kentlileşme bu kapsamda sürecin iki boyutunu ifade etmektedir. Sosyal yapıda değişimlerin yaşanması, barınma sorunu ile buna ilişkin ortaya çıkan gecekondulaşma olgusu ve iş bulma sorunu, göçlerin kentsel alanda ortaya çıkardığı fiziksel ve sosyo kültürel durumlar/sonuçlardır. Göç edenlerin sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını sağlayamamasından kaynaklanan kentsel yoksulluk, bireylerin kentsel alandaki asgari yaşam ölçütlerine sahip olmaması ile ifade edilir (Aksu Kocatürk, 2021: 19).

İkinci Dünya Savaşından sonra kent alanlarının plansız bir şekilde doldurulması, kentlerin yaşanabilirlik düzeylerini olumsuz etkilemiştir. Kent alanlarına kamu politikasına uygun olmayan şekilde göç hareketlerinin olması, sağlıklı bir kentleşme sürecine imkân vermemiş ve devletin de bu konuda kent sürdürülebilirliğine uygun davranmadığı görülmüştür (Şengül, 2009). Kent ihtiyacına göre bir göç politikasının uygulanmaması, bu noktada yerleşik kent sakinleri ile göç edenlerin kentlileşme sürecini sekteye uğratmıştır. 1980’li yıllarda kentlerde liberal politikalar ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kent alanlarına büyük etkilerde bulunduğu görülmektedir. Kent alanlarının sermaye alanlarına dönüştüğü bu dönemde ekonomi faktörünün kenti biçimlendirdiği ve kent değerleri ile mekânlarının sosyal boyutunun arka plana itildiği savunulabilir (Aksu Kocatürk, 2021: 7-8). Bu durum kentleşme süreci ile kent sakinlerinin kentlileşme sürecini olumsuz etkilemiştir.

Göçlerin kent alanlarında nüfusu artırması ve bu çerçevede kent alanlarının sağlıklı bir hale gelmesi neticesinde hükümetlerin başta konut politikaları olmak üzere çeşitli stratejileri uygulamaya çalıştığı görülmektedir (Turan, 2023: 335-337). Gerek siyasi faktörler gerekse de ekonomik faktörlerin yetersizliğinin bu politikaların başarılı olmasına imkân vermediği savunulabilir. Bu durum özellikle kentsel alanlarda gecekondulaşma ile beraber çarpık bir kentleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Kentsel alanda ortaya çıkan durumlar ve göçle kente gelen bireylerin, hemşerilik gibi kavramlarla kentte bir belirli bir seviyede kentsel yabancılaşmadan etkilenmemesi adına önemli bir misyona sahip olmuştur. Kentlileşme kapsamında kent değerlerinin benimsenmesi ile buna göre tutum ve davranışların edinilmesi, hemşerilik kültürü ile karşıt bir durumu yansıtmıştır. Ancak kentsel alanda göç edenlerin yabancılaşmaya maruz kalmaması adına hemşerilik belirli bir düzeyde olumlu sonuç vermiştir.

Göç ve kentleşme süreçleri birlikte ele alındığında ulusal düzeyde kentleşme ve kentlileşme sürecinin buna göre biçimlendiği ifade edilebilir. Ülkenin siyasal ve sosyal dinamiklerinin bu kapsamda önemli faktörler olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye’nin hızlı kentleşme sürecinin bu bağlamda istenilmeyen bir biçimde geliştiği ve buna bağlı olarak kentsel alanlarda fiziksel ve sosyal ihtiyaçların insani yaşam koşullarına göre karşılanmadığı söylenebilir. Bu durum bireylerin kente uyumunu ve kentlileşme sürecini de olumsuz etkilemiştir. Ulusal çapta kentler arasındaki kentleşme hızı ve dinamiklerinin farklı olması da bu çerçevede bölgeler arasında dengesiz bir şehirleşme olgusunu ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentlerin gelişim sürecinin sağlıklı bir biçimde sürmesi kent dokusuna zarar vermiştir. Haliyle de ülkenin tanıtımı ve vizyonu kapsamında olumsuz bir durum ortaya çıkmıştır (Turan, 2023: 337-340). Kentlerin kontrolsüz bir şekilde büyümesi ile plansız sanayi ve endüstrileşme faaliyetlerinin de bu kapsamda sağlıklı bir çevrenin varlığına tehdit oluşturduğu savunulabilir. Kentleşme eğilimlerinin değerlendirildiği tabloda Türkiye’nin gelişmiş ülkelere göre kentleşme oran hızının son derece yüksek olduğu görülmektedir (World Urbanism Prospects, 2014). Bu durum kentleşme ve kentlileşme boyutunda sağlıklı bir tablo ortaya koymuştur.

Kent mekânlarının hem kent yerlileri için hem de göç eden bireyler açısından sosyal sorunlar yaratan etkileri olduğu söylenebilir. Bu durum kentlerin kendilerine özgür bir zihinsel yaşam formuna sahip olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir (Simmel, 1950). Kentleşme süreci ve beraberindeki bütünleşme süreci, bireylerin davranış kalıplarının değişmesini zorunlu hale getirmektedir. Göçün bu kapsamda bireylere yeni yaşam alanları sağladığı ve onları farklı düzeylerde değiştirdiği değerlendirilebilir.

8. Tartışma

Bu çalışmanın temel sorusu, göç, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma bağlamında kentleşme süreçlerinin nasıl şekillendiği ve kentlerin sürdürülebilir gelişimine hangi katkıları sağladığıdır. Bu bağlamda, literatürde ortaya konulan kuramsal yaklaşımlar ve ampirik bulgular doğrultusunda tartışmalar yürütülmüştür. Sanayi Devrimi’nden sonra başlayan hızlı kentleşme ve beraberinde göç hareketleri, kentlerin nüfus yapısını dönüştürerek, kent mekânlarının sosyo-ekonomik ve çevresel yapısını değiştirmiştir. Göç, kentsel büyümenin itici güçlerinden biri olmakla beraber, planlanmamış ve kontrolsüz göç hareketleri, kentlerde altyapı yetersizliği, sosyal dışlanma, yoksulluk, işsizlik ve

çevresel bozulma gibi çok boyutlu sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar, kentlerin sürdürülebilir gelişimini doğrudan tehdit etmektedir. Sürdürülebilir kentleşme kavramı, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarının dengeli ve eşzamanlı olarak yönetilmesini gerektirmektedir (UN-Habitat, 2020). Göçmen nüfusun artışı, kentlerin sosyal yapısında çeşitliliği artırırken, aynı zamanda sosyal uyum ve eşitlik politikalarının önemini de artırmaktadır. Kentlere göç eden kişilerin sosyal hizmetlere ulaşabilmesi, eğitim fırsatlarından yararlanabilmesi, sağlık hizmetlerine erişimi ve iş gücü piyasasına katılımı, kentlerin sosyal sürdürülebilirlik düzeyini belirleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Kentleşme sürecinin sürdürülebilir insani kalkınma ile ilişkilendirilmesi, göçün sadece mekânsal değil, aynı zamanda insan merkezli bir dönüşüm olduğunu ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir insani kalkınma, temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasını, sosyal adaletin sağlanmasını ve yaşam kalitesinin yükseltilmesini hedefler. Bu çerçevede, kentlerde ikamet eden göçmenlerin eğitim, sağlık ve konut gibi temel hizmetlere erişiminin garanti altına alınması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından hayati bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin kentsel hayata başarılı bir şekilde entegre olabilmeleri için, hem yerel yönetimlerin hem de merkezi hükümetin kapsayıcı ve bütüncül politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu kapsamlı yaklaşım, sosyal hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması, kültürel uyum programlarının yaygınlaştırılması, ekonomik olanakların genişletilmesi ve kentsel altyapının güçlendirilmesini kapsamalıdır. Ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik perspektifi doğrultusunda, kentlerde yeşil alanların çoğaltılması, etkili atık yönetimi, enerji tasarrufu uygulamaları ve doğal kaynakların korunması gibi tedbirler, göçmenlerin yaşam kalitesini yükseltirken aynı zamanda kentsel ekosistemin dengede kalmasına katkı sağlamaktadır.

Sosyal uyum süreçlerinde karşılaşılan güçlükler, göçmenlerin ekonomik yaşama katılımını kısıtlayan engeller ile yerel halk ile göçmenler arasındaki kültürel farklılıklar, kentsel sosyal sermayenin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durum, sosyal dışlanma ve ayrımcılığın artmasına neden olarak kentlerin sosyal sürdürülebilirliğini riske sokmaktadır. Bu nedenle, kültürel çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul edilmesi ve sosyal entegrasyonun güçlendirilmesi amacıyla etkili politikaların hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte, göç olgusunun kentleşmeye getirdiği fırsatlar da göz ardı edilmemelidir. Göç, kentlerde iş gücü arzını artırarak ekonomik canlılık ve dinamizme katkı sağlar. Ayrıca, farklı kültürlerin bir arada yaşaması, yenilikçi sosyal ve ekonomik yapılar ortaya çıkarabilir. Bu bağlamda, kentlerin göçmenlerin potansiyelini ortaya çıkarabilecek kapsayıcı ve destekleyici bir yönetim anlayışına ihtiyacı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, kentlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi, göç hareketlerinin iyi yönetilmesi ve göçmenlerin kent yaşamına etkin entegrasyonunun sağlanmasına bağlıdır. Bu süreçte, mekânsal planlama, sosyal politika, ekonomik kalkınma ve çevresel koruma arasındaki dengeli yaklaşım hayati önem taşımaktadır.

9. Sonuç

Bu araştırma, göç, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir insani kalkınma bağlamında kentleşme süreçlerinin çok boyutlu ve karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Kentlerin hızla artan göçmen nüfusunu barındırma kapasitesi, sadece fiziksel altyapı yatırımlarıyla değil, aynı zamanda sosyal politikaların geliştirilmesi ve çevresel koruma önlemleri ile sağlanabilir. Kentsel planlama ve yönetim süreçleri, göçmenlerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak esnek, kapsayıcı ve bütüncül olmalıdır. Bu doğrultuda, konut, ulaşım, sağlık ve eğitim hizmetlerinin erişilebilirliği artırılmalı ve sosyal entegrasyonu destekleyen programlar yaygınlaştırılmalıdır. Sosyal uyum ve kültürel çeşitlilik, kentlerin sosyo-ekonomik gelişiminde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, göçmenlerin kent yaşamına adaptasyonunu kolaylaştıracak projeler geliştirmeli, ayrımcılıkla mücadele etmeli ve toplumun her kesimini kapsayan sosyal politikalar uygulamalıdır. Çevresel sürdürülebilirlik, kentlerin geleceği açısından vazgeçilmezdir. Yeşil alanların korunması, atık yönetimi, enerji verimliliği gibi çevresel önlemler, hem mevcut hem de göçmen nüfusun yaşam kalitesini artıracaktır. Ekonomik fırsatlar, göçmenlerin kent ekonomisine katkılarını artıracak şekilde düzenlenmeli; iş gücü piyasasına erişim kolaylaştırılmalı ve eğitim olanakları ile mesleki beceri geliştirme programları desteklenmelidir. Ayrıca, göç hareketlerinin arkasında yatan nedenlerin (ekonomik, sosyal, siyasi faktörler) dikkate alınması, kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve göçü azaltmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi de kentlerin sürdürülebilir gelişimi için önem taşımaktadır. Sonuç olarak, göç ve kentleşme olgusu, sürdürülebilir insani kalkınma ve sürdürülebilir kentleşme hedefleriyle uyumlu politikalar ve stratejiler çerçevesinde ele alınmalıdır. Kentlerin sürdürülebilir, kapsayıcı ve dirençli yapılar olarak gelişmesi, hem yerel hem de küresel ölçekte göçün iyi yönetilmesine bağlıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Çalışma etik kurul kararı gerektirmemektedir.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Çalışmanın tamamı Ali Tosun tarafından hazırlanmıştır.
Çıkar Beyanı	Yazar ya da üçüncü taraflar açısından, çalışmadan kaynaklı çıkar ilişkisi/çatışması yoktur.

Kaynakça

- Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. *Akademik Bakış Dergisi*, (54), 296-306.
- Akbaş, İ. (2017). Türkiye’de bölgesel kalkınma ve kentleşme analiz. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(54), 167-191.
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye’de kırsal kesimden kente göç ve bölgeler arası dengesizlik (1970-1993)*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-304.
- Aksu Kocatürk, G. (2021). Türkiye’de kentleşme ve göç olgusuyla ilgili makalelerin dönemsel olarak incelenmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 4-27.
- Başel, H. (2010). İç göçün sonuçları ve işgücüne etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 51, 287-321.
- Baştürk, Ş. (2013). *Göçmenlere yönelik sosyal politikalar, sosyal politika* içinde Aysel Tokol ve Yusuf Alper (Ed.). Dora Yayınları.
- Bay, M. ve Emini, F. T. (2023). Belediyelerin göç ve göçmen politikaları: Gaziantep ve Hatay Büyükşehir Belediyeleri örneği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(1), 87-108.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Bozkurt, Y. ve Ayfer, R. (2018). Göçün kentleşme üzerindeki etkisi: Kütahya il örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 144-162.
- Bozdoğan, R. (2007). *Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Siyaset Konferansları, Kitap 50, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/39.pdf>. (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2010).
- Cheal, D. (1996). *New poverty, families in postmodern society*. Greenwood Press.
- City of Vancouver (2005). *City of Vancouver Policy Report Social Development*. (2024, 16 Haziran). <http://council.vancouver.ca/20050524/documents/p1.pdf>
- Coşkun, O. ve Zaman, S. (2012). Kentlere göç eden kırsal nüfusun kentsel uyumu ve kentleşme düzeyleri üzerine uygulamalı bir araştırma: Erzurum kenti örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 1050-1062.
- Çahantimur, A. ve Turgut Yıldız, H. (2008). Sürdürülebilir kentsel gelişmeye sosyokültürel bir yaklaşım: Bursa örneği. *İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, (7), 3-13.
- Çelebi Zengin, E. (2018). Kent ve kentleşme sarmalında Türkiye. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 84-103.
- Çetin, S. (2012) Kalkınmada kentleşme ve konut politikalarının önemi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 293-304.
- Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24.
- Ekici, S. ve Tunceli, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Elçin, D. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda aile ikamet izni: Aile hayatı hakkı mı? Aile birleşimi hakkı mı?, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7(30), 117-198.
- Engels, F. (1997). *İngiltere’de emekçi sınıfın durumu*. (Y. Fincancı, Çev.) Sol Yayınları.
- Es, M. ve Ateş, H. (2010). Kent yönetimi, kentleşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 48, 206-248.
- Es, M. ve Güloğlu, T. (2004). Bilgi toplumuna geçişte kentleşme ve kentsel yoksulluk: İstanbul örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 79-93.
- Genç, Y., Ustabası Gündüz, D. ve Çöpoğlu, M. (2019). Göç ve kalkınma ilişkisi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 479-498.
- Gökçe, B. (1996). *Türkiye’nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Savaş Yayınları.
- Gül Yurt, R. (2020). Kentleşmenin tarihi. *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 19-44.
- Hicks, J. (1946). *Value and capital: An inquiry into some fundamental principles of economic theory*. Oxford University Press.
- Hicks, N. & Streeten, P. (1979). Indicators of development: the search for a basic needs yardstick. *World Development*, 7(6), 567-580.
- İnternational Labour Organization, (2024, 10 Haziran). <https://www.ilo.org/>.
- Karataş, K.; Cılga, İ.; Turhan, S.; Han, A.; Türkaslan, N.; Yurtkuran, S.; Güneş, S. ve Kalaycı, R. (2002). *Göç ve kentsel yaşama uyum sorunları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Göç, Kentleşme, Kentleşme ve Aile Özel İhtisas Komisyonu 2001 Yılı Aile Raporu. (Erişim Tarihi: 05.01.2025)
- Kariman, S. (2023). *Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki: Bilecik örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayan, A. (2015). Küreselleşmenin kentler üzerindeki etkileri ve küresel kentlerin özellikleriyle ilgili bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(1), 271-295.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin mültecileri neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme*. Dipnot Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.
- Keskin, E. B. (2012). Sürdürülebilir kent kavramına farklı bir bakış: Yavaş şehirler (cittaslow). *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.
- Keskin, E. B.; Sağocak, M. ve Vural Arslan, T. (2015). Kentlilik bilinci çalışmaları için bir model önerisi: Bursa’da kentlilik bilinci araştırması. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(1), 21-43.
- Klauer, B. (1999). Defininig and achieving sustainable development. *International Journal of Sustainable Development&World Ecology*, (6), 114-121.

- Koçak, Y. ve Terzi E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Mäler, K. G. (2000). Development, ecological resources and their management: A study of complex dynamic systems. *European Economic Review*, 44, 645-665.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mckenzie, S. (2004). *Social sustainability: Towards some definitions*. Hawke Research Institute Working Paper Series No 27, Hawke Research Institute University Of South Australia Magill, South Australia.
- Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: Historical and conceptual review. *Environmental Impact Assessment Review*, 18(6), 493-520.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.
- Özdemir, G. (2013). *Sürdürülebilir insani kalkınmada iyi yönetişimin rolü: Türkiye’den yerel-bölgesel bir örnek* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme kentlileşme ve kentsel değişme*. Ekin Kitabevi Yayınları.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Parlak, B. (2011). *Kamu yönetimi sözlüğü*. MKM Marmara Kitap.
- Pisani, J.A. (2006). Sustainable development-historical roots of concept. *Environmental Sciences*, 3(2), 83-96.
- Ponting, C. (2008). *Dünyanın yeşil tarihi: Çevre ve büyük uygarlıkların çöküşü*. (A. Başçı, Çev.). Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Renner, W., Laireiter, A.R. & Maier, M. J. (2012) Social support from sponsorships as a moderator of acculturative stress: Predictors of effects on refugees and asylum Seekers. *Soc Behav Perspective*, 40(1), 129-146.
- Sachs, W. (2007). *Kalkınma sözlüğü: bir iktidar olarak bilgiye giriş*. (Oktay Etiman, Çev.). Özgür Üniversite Kitaplığı.
- Short, J. R., Breibach, C., Buckman, S. & Essex, J. (2000). From worl cities to gateway cities: Extending the boundaries of globalization theory. *City*, 4(3), 318-340.
- Simmel, G. (1950). *Metropol ve zihinsel yaşam*. <https://psi416.cankaya.edu.tr/uploads/files/Simmel,%20Metropol%20ve%20Zihinsel%20Hayat.pdf>. (Erişim Tarihi: 04.02.2025)
- Sürmeli, İ. (2017). Türkiye’de iç göçün değişim ve dönüşümü: Kentten kıra yöneliş. (özel sayı). *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu Özel Sayısı, 275-286.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 1(40), 231-256.
- Şengül, T. H. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset, kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. İmge Kitabevi.
- Şişman, Y. ve Balun, B. (2020). Transit göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 61-79.
- Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.
- Taşçı, F. (2009). Bir sosyal politika sorunu olarak göç. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(4), 177-204.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Torlak, S.E. ve F. Polat (2006). Kentlileşme sürecinde kimlik farklılaşması açısından Denizli’deki mahallenin karşılaştırmalı analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2), 167-186.
- Töre, N. (2016). *Uluslararası göç hukuku*. Turhan Kitabevi.
- Turan A. (2023). Türkiye’de göç ve siyasi boyutları. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 24(3), 331-347.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Türken Ç. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Tüylüoğlu, Ş. ve Karalı, B. (2006). İnsani kalkınma endeksi ve Türkiye için değerlendirilmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 53-88.
- UNDP. (1994). *Human Development Report 1994; Published for the United Nations Development Programme (UNDP)*. Oxford University Press.
- Union Nations, <https://www.un.org/en/>. (Erişim Tarihi: 2024, 15 Haziran).
- United Nations Development Programme, (1996). <https://hdr.undp.org/>. (Erişim Tarihi: 2024, 15 Haziran).
- Webster, A. (1990). *Introduction to the sociology of developmet*. Macmillan Education.
- Wirth, L. (2007). *Bir yaşam biçimi olarak kentlileşme*. (Ayten Alkan ve Bülent Duru, Çev.). 20. Yüzyıl Kenti. İmge Yayınevi.
- World Urbanization Prospects, United Nations, New York. <https://esa.un.org/unpd/wup/publications/files/wup2014-highlights.Pdf>. (Erişim Tarihi: 2014, 18 Haziran).
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yalçın, C. (2010). Türkiye’de kentlileşme sorunları üzerine bir tartışma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 225-245.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Journal of Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, E. ve Çiftçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyo-politik açıdan Türkiye’de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Zhanadilova, A. (2018). Farklı kuramlar çerçevesinde uluslararası göç sorunu. *Muhakeme Journal*, 1(2), 116-122.